

Katowice, 24 marca 2025 r.

**Opinia Ośrodka Badań Studiów i Legislacji Krajowej Rady Radców Prawnych
do projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego**

1. Opiniowany projekt zawiera propozycje zmian normatywnych w obszarze regulacji prawnej dotyczącej środków zapobiegawczych, w szczególności tymczasowego aresztowania. Stanowi on kolejną w ostatnim półroczu inicjatywę legislacyjną zmierzającą do zmian w określonym obszarze, w czym należy upatrywać rezultatu narastającej krytyki obowiązującego stanu prawnego i praktyki stosowania tymczasowego aresztowania, która znajduje silne oparcie zarówno w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, jak i wystąpieniach Rzecznika Praw Obywatelskich oraz poglądach przedstawicieli doktryny prawa i procesu karnego. Ostatnią odsłoną tej krytyki, bezpośrednio poprzedzającą w istocie złożenie analizowanego projektu, miała miejsce w dniu 7 marca 2025 r. w ramach konferencji zorganizowanej przez Rzecznika Praw Obywatelskich, zatytułowanej „Problemy ze stosowaniem środków zapobiegawczych – postulaty *de lege lata* i *de lege ferenda*”. Przebieg konferencji można podsumować w zdaniu stwierdzającym, że w celu poprawy obecnego stanu rzeczy, jeżeli chodzi o stosowanie tymczasowego aresztowania, niezbędne są jednocześnie zmiany praktyki w tym zakresie i zmiany w ramach regulacji tego środka zapobiegawczego. Przyłączając się do tego stanowiska można już w tym miejscu pozytywnie ocenić propozycje zmian zawarte w opiniowanym projekcie, zmierzające z jednej strony do wzmocnienia gwarancji procesowych oskarżonego i jego obrońcy w związku ze stosowaniem lub przedłużeniem tymczasowego aresztowania, z drugiej strony do zrationalizowania przesłanek tymczasowego aresztowania, aby nie tylko na gruncie koncepcyjnym, ale również w wymiarze praktycznym jego stosowanie stanowiło *ultima ratio*.

2. Sfery gwarancyjnej dotyczy pierwsza z zamieszczonych w projekcie propozycji zmian, dotycząca dostępu obrony do materiału dowodowego stanowiącego podstawę orzeczenia o zastosowaniu lub przedłużeniu tymczasowego aresztowania. W obowiązującym stanie prawnym dostęp ten doznaje istotnego ograniczenia, ponieważ przepisy art. 156 § 5 k.p.k. w zw. z art. 249a § 1 pkt 2 k.p.k. i art. 250 § 2b k.p.k. przewidują możliwość jego wyłączenia w zakresie dotyczącym zeznań świadka ze względu na zachodzącą co do niego lub osoby dla niego najbliższej obawę niebezpieczeństwa dla życia, zdrowia albo wolności świadka. W wymiarze praktycznym ograniczenie to prowadzi do pozbawienia obrony możliwości efektywnego i realnego wpływania na decyzję w przedmiocie tymczasowego aresztowania. Uwidacznia się to w sposób jaskrawy na tle bezsilności obrony w obliczu stanowiska sądu, który wprowadzie podziela pogląd kwestionujący oparcie dla tymczasowego

aresztowania w udostępnionym obronie materiale dowodowym, ale jednocześnie stwierdza istnienie takiego oparcia w dowodach, które nie są znane obronie i która nie może się w związku z tym do nich odnieść. W takich wypadkach prawo podejrzanego i obrońcy do materiału dowodowego stanowiącego podstawę ustaleń w przedmiocie stosowania lub przedłużenia tymczasowego aresztowania staje się fikcją. Jej utrzymywanie pozostaje w wyraźnej kolizji – jak słusznie zauważa projektodawca – ze standardami prawa do obrony określonymi w dyrektywie Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/13/UE z dnia 22 maja 2012 r. w sprawie prawa do informacji w postępowaniu karnym (Dz. Urz. UE L 142 z 1.06.2012). Uznając analizowaną propozycję legislacyjną, znoszącą opisane ograniczenie prawa do obrony, za wyraz dążenia do urzeczywistnienia wskazanych standardów w warunkach polskiego procesu karnego, w pełni należy ją zaakceptować, przyjmując jednocześnie, że uchyleniu obaw świadków dotyczących zagrożeń dla ich życia, zdrowia lub wolności powinny służyć inne mechanizmy prawne, w szczególności takie, które nie przekreślają efektywnego i realnego prawa do obrony w postępowaniu w przedmiocie tymczasowego aresztowania. Pozytywnie również należy ocenić wprowadzenie w art. 156 § 5 k.p.k. w projektowanym brzmieniu obowiązku pouczenia podejrzanego i obrońcy o prawie zaznajomienia z materiałami postępowania oraz obowiązku ich niezwłocznego udostępnienia, a także prawa do sporządzania odpisów i kopii. Z perspektywy obrony wymienione obowiązki i uprawnienie są koniecznymi warunkami uznania prawa do obrony za realne i efektywne w realiach tzw. posiedzenia aresztowego.

3. Względami gwarancyjnymi jest również uzasadniona propozycja uchylenia § 3a w art. 249 k.p.k., która jest ściśle powiązana z projektowanym uchYLENIEM przepisu art. 313 § 1 a k.p.k. Proponowana zmiana pozwala na przywrócenie gwarancji kaźdoczesnego przesłuchania podejrzanego przed zastosowaniem środka zapobiegawczego oraz udziału obrońcy w posiedzeniu aresztowym. Nie wymaga wyjaśnienia pozytywna ocena przedstawionej propozycji normatywnej. W takim sam sposób trzeba ocenić proponowane zmiany przepisu art. 250 k.p.k., dotyczące zapewnienia podejrzanemu odpisu wniosku o zastosowanie tymczasowego aresztowania wraz z pouczeniem o uprawnieniach, przesyłania sądowi takiego wniosku w formie elektronicznej oraz jego przysyłania obrońcy przez sąd na wskazany przez obrońcę adres poczty elektronicznej. Sprzyjają one usprawnieniu postępowania incydentalnego w przedmiocie stosowania tymczasowego aresztowania, nade wszystko zaś zagwarantowaniu obronie informacji o treści wniosku o zastosowanie tego środka zapobiegawczego, co należy uznać za niezbędne dla możliwości krytycznego ustosunkowania się przez obronę do podniesionych w nim racji, mających przemawiać za izolacją oskarżonego. Dalej idącą propozycję zmiany powołanego przepisu stanowi uchYLENIE regulacji zdalnych posiedzeń aresztowych (art. 250 § 3b-3h k.p.k.). Służy ona urzeczywistnieniu konstytucyjnego prawa do sądu, przez pryzmat którego należy rozpatrywać zapewnienie oskarżonemu bezpośredniego przesłuchania przed sądem stosującym tymczasowe aresztowanie. Jednocześnie proponowane rozwiązanie służy wyeliminowaniu utrudnień związanych z posiedzeniami zdalnymi w zakresie kontaktu obrońcy z oskarżonym, a tym samym realnej możliwości obrony oskarżonego w związku z posiedzeniem aresztowym. W związku z przedstawioną propozycją projekt przewiduje rezygnację w art. 248 § 2 k.p.k. możliwości poprzestania w zakresie informacyjnym na ogłoszeniu postanowienia o tymczasowym aresztowaniu wydanego na posiedzeniu zdalnym w miejsce doręczenia tej decyzji procesowej.

4. Na pozytywną ocenę zasługuje ograniczenie regulacji prawnej zawartej w art. 257 § 2 k.p.k. do unormowania możliwości zastrzeżenia przez sąd zmiany tymczasowego aresztowania na poręczenie majątkowe bez konieczności określenia terminu, w jakim ma nastąpić złożenie przedmiotu poręczenia. W ten sposób projektodawca kładzie nacisk na to, co ma kluczowe znaczenie w aspekcie złagodzenia stosowanego środka zapobiegawczego, mianowicie zabezpieczenie prawidłowego toku postępowania karnego poprzez rzeczywiste złożenie przedmiotu poręczenia. Jak trafnie zauważa projektodawca w uzasadnieniu opiniowanej zmiany, w wymiarze praktycznym nie wyklucza ona określenia przez sąd terminu, w którym oskarżony powinien złożyć poręczenie majątkowe, chcąc uzyskać zamianę na ten środek tymczasowego aresztowania. Z aprobatą należy odnieść się także do proponowanego uchylecia przepisu art. 257 § 3 k.p.k., regulującego uprawnienie prokuratora do zgłoszenia sprzeciwu wobec postanowienia sądu wydanego na podstawie art. 257 § 2 k.p.k. o zastosowaniu tymczasowego aresztowania z zastrzeżeniem jego zmiany na poręczenie majątkowe z chwilą wpłaty tego poręczenia. W związku ze sformułowaną oceną podkreślenia wymaga, że wskazanego uprawnienia organu prokuratorskiego nie sposób pogodzić z konstytucyjną zasadą proporcjonalności (art. 31 ust. 3 Konstytucji RP) oraz wyrażoną w art. 257 § 1 k.p.k., wynikającą także z art. 5 ust. 3 EKPC, dyrektywą minimalizacji środków zapobiegawczych, w myśl których tymczasowe aresztowanie jako *ultima ratio* może znajdować zastosowanie lub kontynuację tylko w ostateczności, gdy dla zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania nie jest wystarczające zastosowanie któregoś z nieizolacyjnych (wolnościowych) środków zapobiegawczych (zob. w tej kwestii J. Skorupka [w:] Kodeks postępowania karnego. Komentarz, red. J. Skorupka, 2018, s. 579; Kodeks postępowania karnego. Komentarz praktyczny do nowelizacji 2019, pod red. J. Zagrodnika, Warszawa 2020, s. 95-96; wyrażone stanowisko znajduje również oparcie m.in. w wyroku ETPC z 4.10.2005 r., 17732/03, Krawczak przeciwko Polsce, hudoc.echr.coe.int; wyroku ETPCz z 28.07.2005 r., 751112/01, Czarnecki przeciwko Polsce, hudoc.echr.coe.int).

5. W zakresie uregulowania przesłanek szczególnych stosowania środków zapobiegawczych projekt przewiduje, w imię zapewnienia swobodnego przepływu osób w ramach Unii Europejskiej, zrównanie w art. 258 § 1 pkt 1 k.p.k. stałego pobytu w kraju ze stałym pobymem w innym państwie członkowskim Unii Europejskiej. W konsekwencji brak stałego miejsca pobytu w Unii Europejskiej stanowi egzemplifikację określonej w powołanym przepisie przesłanki stosowania środków zapobiegawczych. Zaprezentowaną zmianę należy zaakceptować. Wątpliwości nasuwa propozycja zmiany dotycząca przesłanki szczególnej stosowania tymczasowego aresztowania w postaci zagrożenia surową karą, która sprowadza się do podniesienia do 10 lat progu zagrożenia karą pozbawienia wolności, która daje podstawę do stosowania wskazanego, izolacyjnego środka zapobiegawczego. Uregulowanie to stanowi podstawę domniemania, że z racji wskazanego zagrożenia oskarżony będzie podejmował nielegalne działania wpływające na prawidłowy bieg postępowania karnego. Z perspektywy konstytucyjnie gwarantowanej wolności osobistej wskazanego domniemania nie sposób uznać za dostateczną przesłankę pozbawienia człowieka wolności w ramach tymczasowego aresztowania. Nie pozwala złagodzić tej oceny propozycja ograniczenia możliwości stosowania tymczasowego aresztowania na podstawie art. 258 § 2 k.p.k. do 12 miesięcy (art. 263 § 4c k.p.k. w projektowanym brzmieniu), bo oznacza ona ni mniej ni więcej, że w tym wymiarze czasowym pozbawienie wolności może mieć miejsce w oparciu o poddane w

wątpliwość domniemanie. Postulować w związku z tym należy przyjęcie rozwiązania prawnego wykluczającego stosowanie tymczasowego aresztowania wyłącznie w oparciu o zagrożenie surową karą. Z aprobatą należy odnieść się do propozycji rozszerzenia przewidzianego w przepisie art. 259 § 3 k.p.k. zakresu wyłączenia możliwości zastosowania tymczasowego aresztowania poprzez podniesienie do 2 lat progu kary pozbawienia wolności, w przypadku którego jest możliwe stosowanie tego środka zapobiegawczego. Rozwiązanie to powinno przyczynić się do wyeliminowania stosowania izolacyjnego środka zapobiegawczego w sprawach o drobne przestępstwa, które znamionuje niski stopień społecznej szkodliwości czynu. Powinno ono także uwolnić od zbędnej presji sytuacyjnej odnoszącej się do wymiaru bezwzględnej kary pozbawienia wolności z tego względu, że w sprawie zastosowano tymczasowe aresztowanie, mimo iż racjonalne byłoby w określonej sprawie wymierzenie kary wolnościowej. Podzielając zapatrywanie, że przepis art. 258a k.p.k. stanowi przejaw ustawowego *supefluum*, ponieważ obowiązują inne przepisy, z których wynika jednoznacznie konieczność modyfikacji stosowanych środków zapobiegawczych, jeżeli powstaną przyczyny, które to uzasadniają (zob. art. 253 § 1 k.p.k.), należy przychylić się do propozycji jego uchylenia.

6. Kolejna propozycja zmian zawarta w opiniowanym projekcie dotyczy regulacji warunków przedłużenia tymczasowego aresztowania. Jej rdzeń stanowi uzależnienie przedłużenia tymczasowego aresztowania w toku postępowania przygotowawczego od oceny jego przebiegu pod względem sprawnościowym, uwzględniającej stopień realizacji czynności procesowych wskazanych we wniosku o zastosowanie tymczasowego aresztowania i we wcześniejszych wnioskach o przedłużenie tymczasowego aresztowania oraz powody, dla których określonych czynności nie wykonano lub nie dokończono (art. 263 § 2 i § 4 zd. drugie k.p.k. w projektowanym brzmieniu). Zarysowane rozwiązanie oznacza *sui generis* rozliczanie prokuratora w kontekście stosowania tymczasowego aresztowania z czynności przeprowadzonych w czasie jego trwania. Zmierza ono do zagwarantowania właściwej organizacji czynności postępowania przygotowawczego i ich skoncentrowania na osobie pozbawionej wolności bez prawomocnego wyroku, w oparciu o postanowienie o jej tymczasowym aresztowaniu. Jednocześnie służy wyeliminowaniu sytuacji, w których oskarżony tymczasowo aresztowany ponosiłby w związku z dalszym stosowaniem wobec niego izolacyjnego środka zapobiegawczego negatywne konsekwencje wadliwej organizacji czynności dowodowych w postępowaniu przygotowawczym lub opieszałości organów ścigania karnego w aspekcie ich realizacji. Powinno to w wymiarze praktycznym przynieść wykluczenie sytuacji, w których w kolejnych wnioskach o przedłużenie tymczasowego aresztowania są powielane te same czynności dowodowe, których potrzeba przeprowadzenia stanowiła uzasadnienie dla zastosowania lub uprzedniego przedłużenia tymczasowego aresztowania.

7. Na zakończenie wymaga kilku słów uwagi proponowane skreślenie przepisów art. 266 § 1a i § 3 k.p.k., ograniczających zastosowanie poręczenia majątkowego ze względu na uzależnienie jego przyjęcia od wykazania, że przedmiot poręczenia majątkowego nie pochodzi z przysporzenia na rzecz oskarżonego albo innej osoby składającej poręczenie dokonanego na ten cel. *De facto* obowiązywanie tego ograniczenia prowadzi do rozszerzenia zakresu tymczasowego aresztowania. Zarazem niesie ono ze sobą nierówne traktowanie obywateli, uzależniające w istocie stosowanie poręczenia majątkowego od ich kondycji finansowej. Z podanych względów propozycję uchylenia powołanych wyżej przepisów należy ocenić pozytywnie.

8. Przepisy intertemporalne przewidziane w opiniowanym projekcie nie nasuwają zastrzeżeń. Przepis art. 2 analizowanego projektu odwołuje się do koncepcji tzw. chwytania w locie toczących się postępowań karnych, poprzez zastosowanie w nich nowych przepisów. Istotne znaczenie ma wyraźne unormowanie obowiązku uchylecia lub zmiany środka zapobiegawczego, jeżeli w świetle przepisów zawartych w omawianym projekcie brak jest podstaw prawnych do dalszego stosowania takiego środka albo stosowania środka zapobiegawczego określonego rodzaju (art. 5 analizowanego projektu).

dr hab. prof. UŚ Jarosław Zagrodnik
radca prawny